

—
Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду у
складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за травень 2020 року

Зміст

1. Спори, що виникають із трудових правовідносин	5
1.1. Головний лікар міської поліклініки є посадовою особою юридичної особи публічного права, а отже, є суб'єктом, на якого поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції».	5
1.2. Особа, яка працює за трудовим договором, має право на відшкодування за рахунок страховика забезпеченого транспортного засобу шкоди, пов'язаної з тимчасовою втратою працездатності, у вигляді неотриманого доходу – неотриманої середньої заробітної плати, обчисленої відповідно до норм законодавства про працю.	6
1.3. Роботодавець не може в односторонньому порядку змінювати строки попередження при звільненні працівника за власним бажанням. Працівник, який попередив роботодавця про розірвання трудового договору, вправі до закінчення строку попередження відкликати таку заяву, за винятком випадків, коли на його місце було запрошено особу в порядку переведення з іншого місця роботи за погодженням між керівництвом двох роботодавців.	8
1.4. При звільненні працівника у зв'язку зі скороченням штату роботодавець зобов'язаний йому запропонувати всі вакансії, що відповідають вимогам посади чи роботи за відповідною професією чи спеціальністю, яку працівник може виконувати з урахуванням його освіти, кваліфікації, досвіду тощо, які існують на підприємстві, незалежно від того, в якому структурному підрозділі працівник, який вивільнюється, працював.	10
1.5. Передбачена частиною третьою статті 252 КЗпП України й частиною третьою статті 41 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» гарантія про обов'язкове отримання роботодавцем попередньої згоди виборного органу, а також вищого виборного органу первинної профспілкової організації на звільнення працівника, який є членом виборного органу первинної профспілкової організації підприємства, установи, організації, розповсюджується, зокрема, на випадки його звільнення у зв'язку із відмовою від продовження роботи внаслідок зміни істотних умов праці на підставі пункту б частини першої статті 36 КЗпП України.	12
2. Спори, що виникають із сімейних правовідносин	15
2.1. Позбавлення батьківських прав допускається лише тоді, коли змінити поведінку батьків у кращу сторону неможливо, і лише при наявності вини у діях батьків. Факт заперечення проти позову про позбавлення батьківських прав, подання апеляційної скарги свідчить про інтерес батька до дитини.	15

2.2. Надання малолітній дитині матеріальної допомоги у добровільному порядку не звільняє батька від його обов'язку утримувати дитину.	17
3. Спори, що виникають з питань захисту права власності	19
3.1. Існування між сторонами договірних відносин виключає можливість витребування майна на підставі положень статей 387, 388 ЦК України.	19
4. Спори, що виникають із спадкових правовідносин	21
4.1. Спадкоємець, який у встановленому законом порядку прийняв спадщину, є її власником з часу її відкриття, а документом для підтвердження права власності на спадкове майно є свідоцтво на спадщину, отримане в установленому законодавством порядку. Однією з обов'язкових умов для задоволення віндикаційного позову є встановлення під час розгляду спорів про витребування майна, зокрема й тієї обставини, чи перебувало спірне майно у володінні позивача, який указує на порушення своїх прав як власника, на підставах, визначених законодавством, та який на момент подання позову не є власником цього майна, однак вважає себе таким.	21
5. Спори, що виникають із житлових правовідносин	23
5.1. Особа, яка була вселена до квартири на підставі ордеру, який є чинним, не оскаржений та не визнаний недійсним, має право звернутися до суду з позовними вимогами про усунення перешкод у користуванні спірною квартирою шляхом виселення особи, яка мешкає у ній без законних підстав.	23
6. Спори про захист честі, гідності та ділової репутації	25
6.1. Спростування даних, які містяться в повідомленні про підозру, у порядку цивільного судочинства є неприпустимим.	25
7. Спори щодо надання дозволу на примусове виконання судових рішень іноземного суду на території України	27
7.1. Відсутність міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, не може бути перешкодою для визнання і надання дозволу на виконання на території України іноземного судового рішення, оскільки у такому випадку може застосовуватися принцип взаємності.	27
8. Спори, що виникають із загальних положень про договір (правочин)	29
8.1. Необхідною умовою для тлумачення правочину відповідно до статті 213	

ЦК України є незрозумілі слова, поняття, терміни, які не дають змоги з'ясувати дійсні наміри сторін при підписанні договору.	29
9. Спори щодо встановлення фактів, що мають юридичне значення	32
9.1. Фактична відсутність відомостей про місце перебування особи, не є безумовною підставою для визнання її безвісно відсутньою та потребує додаткового доказування.	32
10. Спори, що виникають з питань у сфері нотаріальної діяльності	33
10.1. Боржник може оспорювати вчинений нотаріусом виконавчий напис як з підстав порушення нотаріусом процедури, так і з підстав неправомірності вимог стягувача (повністю чи у частині розміру заборгованості або спливу строків давності за вимогами в повному обсязі чи їх частині), з якими той звернувся до нотаріуса.	33
11. Спори щодо не договірних зобов'язань	36
11.1. Грошові кошти, набуті на підставі рішення суду про стягнення середньої заробітної плати, яке згодом було скасовано, не підлягають поверненню відповідно до статті 1215 ЦК України	36
12. Питання процесуального права	38
12.1. Процесуальним законодавством передбачено спеціальний порядок розгляду справ за заявами про визнання втраченого векселя недійсним та відновлення прав на втрачений вексель. Ухвала про залишення без розгляду заяви про визнання недійсним і про відновлення прав на втрачений вексель постановляється в тому разі, якщо особа, яка є держателем втраченого векселя, подасть заяву про це до суду. Наслідком подання заяви держателем втраченого векселя є не лише залишення без розгляду заяви про визнання недійсним і про відновлення прав на втрачений вексель, але й встановлення судом строку для пред'явлення позову заявником в загальному порядку до держателя векселя про їх витребування.	38
12.2. У спорах про оспорювання батьківства у разі ухилення сторони від участі в експертизі або від подання необхідних матеріалів, документів тощо, що унеможлиблює її проведення, суд відповідно до статті 146 ЦПК України може визнати факт, для з'ясування якого її було призначено, або відмовити в його визнанні (залежно від того, хто зі сторін ухиляється, а також яке значення має для них ця експертиза).	40
12.3. Апеляційний суд не має права скасовувати рішення суду першої інстанції у тій частині, в якій воно не оскаржувалося, оскільки порушуються права осіб, які не подавали апеляційну скаргу.	42

1. Спори, що виникають із трудових правовідносин

1.1. Головний лікар міської поліклініки є посадовою особою юридичної особи публічного права, а отже, є суб'єктом, на якого поширюється дія Закону України «Про запобігання корупції»

13 травня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Рівненської міської стоматологічної поліклініки про поновлення на роботі, стягнення середнього заробітку за час вимушеного прогулу.

Суди встановили, що ОСОБА_1 працював лікарем-стоматологом терапевтичного відділення № 1 Рівненської міської стоматологічної поліклініки. Головний лікар ОСОБА_2 звільнив його з роботи за пунктом 4 статті 41 КЗпП України, мотивуючи необхідністю врегулювання потенційного конфлікту інтересів, передбаченого законом України «Про запобігання корупції», та приписом Національного агентства з питань запобігання корупції.

Позивач вважав своє звільнення незаконним, мотивуючи тим, що він не був у безпосередньому підпорядкуванні головного лікаря поліклініки ОСОБА_2, який є його дідом, тому ОСОБА_1 просив поновити його на посаді та стягнути з відповідача на його користь середній заробіток за час вимушеного прогулу.

Апеляційний суд, скасовуючи рішення міського суду про задоволення позову та ухвалюючи рішення про відмову в позові, виходив із того, що на посадових осіб публічного права, якою відповідно до статті 81 ЦК України є відповідач, поширюються вимоги статті 27 Закону України «Про запобігання корупції».

Колегія суддів Касаційного цивільного суду погодилася з таким висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Обмеження спільної роботи близьких осіб, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів врегульовано статтями 27, 28 Закону України «Про запобігання корупції».

Відповідно до частини першої статті 27 Закону України «Про запобігання корупції» особи, зазначені у підпунктах «а», «в» – «з» пункту 1 частини першої статті 3 Закону не можуть мати в прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

Згідно зі статтею 81 ЦК України комунальні підприємства, установи та організації належать до юридичних осіб публічного права, а керівники таких підприємств, установ, організацій є посадовими особами юридичних осіб публічного права.

Головний лікар Рівненської міської стоматологічної поліклініки – ОСОБА_2 відповідно до підпункту «а» пункту 2 частини першої статті 3 Закону України «Про

запобігання корупції» є посадовою особою юридичної особи публічного права. ОСОБА_1 відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання корупції» є близькою особою ОСОБА_2, отже, наявні законодавчі обмеження спільної роботи близьких осіб із посадовими особами юридичних осіб публічного права, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Встановивши, що ОСОБА_2 є посадовою особою юридичної особи публічного права, а його внук – ОСОБА_1 у зв'язку з виконанням повноважень знаходиться у безпосередньому підпорядкуванні свого діда – ОСОБА_2, апеляційний суд дійшов обґрунтованого висновку про законність звільнення з посади ОСОБА_1 на підставі пункту 4 статті 41 КЗпП України.

Постановою Верховного Суду від 13 травня 2020 року постанову Апеляційного суду Рівненської області від 13 червня 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 13 травня 2020 року у справі № 569/858/18 (провадження № 61-40525св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89289807>

1.2. Особа, яка працює за трудовим договором, має право на відшкодування за рахунок страховика забезпеченого транспортного засобу шкоди, пов'язаної з тимчасовою втратою працездатності, у вигляді неотриманого доходу – неотриманої середньої заробітної плати, обчисленої відповідно до норм законодавства про працю

13 травня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Приватного акціонерного товариства «Українська страхова компанія «Княжа Вієнна Іншуранс Груп» (далі – ПрАТ «УСК «Княжа Вієнна Іншуранс Груп») про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.

Суди встановили, що за участю ОСОБА_1 як пішохода та автомобіля «Daewoo Lanos», яким керував ОСОБА_3, сталася дорожньо-транспортна пригода (далі – ДТП), внаслідок якої він (позивач) отримав тілесні ушкодження та був тимчасово непрацездатний. Цивільно-правова відповідальність водія ОСОБА_3 на момент ДТП була застрахована у ПрАТ «УСК «Княжа Вієнна Іншуранс Груп», яке повинно відшкодувати йому не отриманий дохід за період тимчасової непрацездатності, проте відповідач відмовив у такій виплаті, посилаючись на те, що йому було виплачено допомогу по тимчасовій непрацездатності відповідно до чинного законодавства. Посилаючись на ці обставини, ОСОБА_1 просив суд стягнути з ПрАТ «УСК «Княжа Вієнна Іншуранс Груп» шкоду у вигляді не отриманого доходу за період тимчасової непрацездатності у зв'язку з ушкодженням здоров'я, заподіяного внаслідок ДТП; пеню за прострочення

виконання вказаного грошового зобов'язання; три проценти річних; інфляційні втрати.

Рішенням районного суду позов задоволено у повному обсязі.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано, ухвалено рішення про часткове задоволення позову: стягнуто з ПрАТ «УСК «Княжа Вієнна Іншуранс Груп» на користь ОСОБА_1 грошові кошти на відшкодування неотриманого доходу за період тимчасової втрати працездатності; у решті позовних вимог – відмовлено.

Колегія суддів Касаційного цивільного суду погодилася з таким висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

У зв'язку з тимчасовою втратою працездатності потерпілим відшкодовуються неотримані доходи за підтверджений відповідним закладом охорони здоров'я час втрати працездатності. Доходи потерпілого оцінюються в таких розмірах: для працюючої особи (особи, яка працює за трудовим договором) – неотримана середня заробітна плата, обчислена відповідно до норм законодавства України про працю; для особи, яка забезпечує себе роботою самостійно, – не отримані доходи, які обчислюються як різниця між доходом за попередній (до дорожньо-транспортної пригоди) календарний рік та доходом, отриманим у тому календарному році, коли особа була тимчасово непрацездатною; для непрацюючої повнолітньої особи – допомога у розмірі, не меншому мінімальної заробітної плати, встановленої чинним законодавством (стаття 25 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» (далі – Закон).

Тлумачення статей 22, 23, 25 Закону дає можливість зробити висновок, що ОСОБА_1, працюючи за трудовим договором, має право на відшкодування за рахунок страховика забезпеченого транспортного засобу шкоди, пов'язаної з тимчасовою втратою працездатності, у вигляді неотриманого доходу – неотриманої середньої заробітної плати, обчисленої відповідно до норм законодавства про працю.

З урахуванням того, що ОСОБА_1 була виплачена допомога по тимчасовій непрацездатності, суд апеляційної інстанції правильно обчислив розмір неотриманого доходу за період тимчасової непрацездатності, який підлягав відшкодуванню за рахунок страховика забезпеченого транспортного засобу.

При цьому Верховний Суд враховує те, що згідно зі статтею 9 Закону України «Про страхування» та статтею 988 ЦК України страхове відшкодування за договором страхування цивільно-правової відповідальності не може перевищувати розміру прямого збитку, тобто не покритого іншим видом страхування, якого зазнав страхувальник, а тому не може бути подвійного страхування. Позивач отримав соціальну допомогу по тимчасовій непрацездатності у формі матеріального забезпечення згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

У зв'язку із цим доводи касаційної скарги про те, що отримання соціальної допомоги не є відшкодування завданої шкоди здоров'ю під час ДТП

є безпідставним, не узгоджуються з положеннями статей 22, 23 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів», якими визначається шкода, яка відшкодовується.

Постановою Верховного Суду від 06 травня 2020 року постанову Львівського апеляційного суду від 19 листопада 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 травня 2020 року у справі № 462/173/19 (провадження № 61-23116 св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89180443>

1.3. Роботодавець не може в односторонньому порядку змінювати строки попередження при звільненні працівника за власним бажанням. Працівник, який попередив роботодавця про розірвання трудового договору, вправі до закінчення строку попередження відкликати таку заяву, за винятком випадків, коли на його місце було запрошено особу в порядку переведення з іншого місця роботи за погодженням між керівництвом двох роботодавців

20 травня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до приватного підприємства «Укрпалетсистем» (далі – ПП «Укрпалетсистем») про скасування наказу про звільнення, поновлення на роботі та стягнення середнього заробітку за весь час вимушеного прогулу.

Суд встановив, що з 03 квітня 2016 року до 20 липня 2017 року позивач працював у ПП «Укрпалетсистем» оператором АЗС. 19 липня 2017 року позивач на ім'я директора ПП «Укрпалетсистем» подав власноруч написану заяву про звільнення з роботи за власним бажанням. Наказом ПП «Укрпалетсистем» від 20 липня 2017 року позивача звільнено з посади оператора АЗС за власним бажанням на підставі статті 38 КЗпП України, з виплатою компенсації за невикористану відпустку у кількості 31 календарний день за весь період роботи. З цим наказом позивач був ознайомлений 24 липня 2017 року, цього ж дня отримав трудову книжку, про що написав розписку. Не погоджуючись із причиною звільнення до сплину двотижневого строку попередження про звільнення, а саме 27 липня 2017 року, він звернувся до відповідача із заявою про внесення змін до наказу про звільнення та просив виплатити йому вихідну допомогу, проте відповідачем не було прийнято до уваги його звернення. Вважав наказ про звільнення незаконним та таким, що підлягає скасуванню, оскільки відповідачем було порушено законодавство про працю, а саме, при його звільненні із займаної посади було безпідставно застосовано частину першу статті 38 КЗпП України.

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог, суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, виходив із того, що позивач не довів достатніми та допустимими доказами порушення відповідачем трудового

законодавства, оскільки підставою звільнення працівника була його заява, про факт подання якої ним не заперечувалось, при цьому у вказаній заяві немає посилання на частину третю статті 38 КЗпП України. Саме по собі звільнення до закінчення двотижневого строку попередження не може бути підставою для поновлення на роботі.

Однак колегія суддів Касаційного цивільного суду не погодилась із таким висновком судів попередніх інстанцій з огляду на таке.

Положеннями статті 38 КЗпП України визначено, що працівник має право розірвати трудовий договір, укладений на невизначений строк, попередивши про це власника або уповноважений ним орган письмово за два тижні. У разі коли заява працівника про звільнення з роботи за власним бажанням зумовлена неможливістю продовжувати роботу, власник або уповноважений ним орган повинен розірвати трудовий договір у строк, про який просить працівник. Працівник має право у визначений ним строк розірвати трудовий договір за власним бажанням, якщо власник або уповноважений ним орган не виконує законодавство про працю, умови колективного чи трудового договору.

У пункті 12 постанови Пленуму Верховного Суду України від 06 листопада 1992 року № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів» судам роз'яснено, що працівник, який попередив власника або уповноважений ним орган про розірвання трудового договору, укладеного на невизначений строк, вправі до закінчення строку попередження відкликати свою заяву і звільнення в цьому випадку не проводиться, якщо на його місце не запрошена особа в порядку переведення з іншого підприємства, установи, організації (частина четверта статті 24 КЗпП України). Якщо після закінчення строку попередження трудовий договір не був розірваний і працівник не наполягає на звільненні, дія трудового договору вважається продовженою.

Верховний Суд зазначив, що сторони трудових правовідносин не можуть в односторонньому порядку змінювати строки попередження. Працівник, який попередив роботодавця про розірвання на його вимогу трудового договору, укладеного на невизначений строк, вправі до закінчення строку попередження відкликати таку заяву, за винятком випадків, коли на його місце було запрошено особу в порядку переведення з іншого місця роботи за погодженням між керівництвом двох роботодавців. При цьому, якщо немає усного чи письмового відкликання заяви про звільнення за власним бажанням і після закінчення строку трудового договору його не було розірвано, а працівник не наполягає на звільненні, дія договору вважається продовженою.

Винятки становлять випадки розірвання договору з поважних причин, про що зазначає працівник. Разом з тим із заяви про звільнення за власним бажанням жодних причин для розірвання трудового договору раніше двотижневого строку попередження позивач не зазначив.

Отже, висновок апеляційного суду про те, що закон не забороняє роботодавцеві звільнити працівника із займаної посади на його прохання раніше закінчення двотижневого терміну попередження, оскільки таке звільнення

зумовлене досягненням домовленості між сторонами трудового договору, є помилковим, бо не доведено прохання звільнити раніше строку попередження.

У зв'язку з викладеним є передчасним висновок апеляційного суду про те, що недотримання двотижневого строку попередження не є порушенням вимог КЗпП України. При цьому апеляційний суд, як на наявність поважних причин для звільнення працівника раніше двотижневого строку, послався на обставини, які не передбачені нормами КЗпП України, а саме на те, що місце роботи позивача перебувало на значній відстані від місця його проживання і саме така віддаленість від місця роботи й була причиною звільнення позивача з роботи. Проте це є припущеннями, на основі яких судові рішення не ухвалюються (частина шоста статті 81 ЦПК України).

Постановою Верховного Суду від 20 травня 2020 року постанову Апеляційного суду Житомирської області від 16 травня 2018 року скасовано, справу передано на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 20 травня 2020 року у справі № 279/3334/17-ц (провадження № 61-38688св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89508953>

1.4. При звільненні працівника у зв'язку зі скороченням штату роботодавець зобов'язаний йому запропонувати всі вакансії, що відповідають вимогам посади чи роботи за відповідною професією чи спеціальністю, яку працівник може виконувати з урахуванням його освіти, кваліфікації, досвіду тощо, які існують на підприємстві, незалежно від того, в якому структурному підрозділі працівник, який вивільнюється, працював

06 травня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Державного підприємства «Адміністрація морських портів України» в особі Миколаївської філії Державного підприємства «Адміністрація морських портів України» (адміністрація Миколаївського морського порту) (далі – ДП «Адміністрація морських портів України») про поновлення на роботі та стягнення середньої заробітної плати за час вимушеного прогулу.

Суди встановили, що позивач працював старшим контролером команди охорони Загону загальної охорони Служби загальної охорони та режиму у Миколаївській філії ДП «Адміністрація морських портів України».

Відповідно до наказу про скорочення чисельності працівників 25 січня 2017 року позивач був попереджений про наступне вивільнення з 26 березня 2017 року, Миколаївською філією ДП «Адміністрація морських портів України» йому запропоновано вакантні посади.

16 лютого та 27 березня 2017 року посадовими особами адміністрації складено акти про те, що позивач відмовився від ознайомлення з наданими пропозиціями вакантних посад.

Позивач є членом первинної профспілкової організації працівників Адміністрації Миколаївського морського порту. З поданням до профспілкової організації про надання згоди на звільнення позивача відповідач не звертався.

Відповідно до наказу начальника адміністрації від 27 березня 2017 року позивач звільнений із займаної посади згідно з пунктом 1 частини першої статті 40 КЗпП України у зв'язку зі скороченням штату.

Рішенням районного суду, яке залишено без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено.

За результатами розгляду Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Згідно з частиною другою статті 40 КЗпП України звільнення з підстав, зазначених у пунктах 1, 2 і 6 цієї статті, допускається, якщо неможливо перевести працівника, за його згодою, на іншу роботу.

Відповідно до статті 49-2 КЗпП України про наступне вивільнення працівників персонально попереджають не пізніше ніж за два місяці. Одночасно з попередженням про звільнення у зв'язку із змінами в організації виробництва і праці власник або уповноважений ним орган пропонує працівникові іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації. При відсутності роботи за відповідною професією чи спеціальністю, а також у разі відмови працівника від переведення на іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації працівник, за своїм розсудом, звертається за допомогою до державної служби зайнятості або працевлаштовується самостійно.

Власник вважається таким, що належно виконав вимоги частини другої статті 40, частини третьої статті 49-2 КЗпП України щодо працевлаштування працівника, якщо запропонував йому наявну на підприємстві роботу, тобто вакантну посаду чи роботу за відповідною професією чи спеціальністю, чи іншу вакантну роботу, яку працівник може виконувати з урахуванням його освіти, кваліфікації, досвіду тощо.

При цьому роботодавець зобов'язаний запропонувати всі вакансії, що відповідають зазначеним вимогам, які існують на цьому підприємстві, незалежно від того, в якому структурному підрозділі працівник, який вивільнюється, працював.

Встановивши, що позивачеві не були запропоновані усі наявні на підприємстві вакансії, включаючи 15 відокремлених підрозділів ДП «Адміністрація морських портів України», суди дійшли обґрунтованого висновку про порушення відповідачем вимог статті 49-2 КЗпП України.

Крім того, позивач є членом первинної профспілкової організації працівників Адміністрації Миколаївського морського порту, однак відповідач не звертався до профспілки з письмовим поданням про надання згоди

на звільнення позивача відповідно до пункту 1 частини першої статті 40 КЗпП України.

Згідно із частиною першою статті 43 КЗпП України розірвання трудового договору з підстав, передбачених пунктом 1 (крім випадку ліквідації підприємства, установи, організації), пунктами 2–5, 7 статті 40 і пунктами 2, 3 статті 41 цього Кодексу, може бути проведено лише за попередньою згодою виборного органу (профспілкового представника), первинної профспілкової організації, членом якої є працівник, крім визначених законом випадків.

Суди встановили, що профспілка працівників морського транспорту Миколаївського морського торговельного порту на запит суду відмовила відповідачеві в наданні згоди на звільнення позивача. Рішення мотивоване, зокрема, тим, що роботодавець запропонував позивачеві наявні вакансії лише у філії, а не на підприємстві загалом.

Суди дійшли правильного висновку, що рішення профспілкової організації від 20 березня 2018 року містить посилання на неврахування власником суттєвих фактичних обставин та деталізоване правове обґрунтування незаконності звільнення, що свідчить про його відповідність критеріям обґрунтованості відповідно до частини сьомої статті 43 КЗпП України, частини шостої статті 39 Закону «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності».

Постановою Верховного Суду від 06 травня 2020 року рішення Заводського районного суду м. Миколаєва від 20 березня 2018 року та постанову Апеляційного суду Миколаївської області від 24 травня 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 травня 2020 року у справі № 487/2191/17 (провадження № 61-38337св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89153933>

1.5. Передбачена частиною третьою статті 252 КЗпП України й частиною третьою статті 41 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» гарантія про обов'язкове отримання роботодавцем попередньої згоди виборного органу, а також вищого виборного органу первинної профспілкової організації на звільнення працівника, який є членом виборного органу первинної профспілкової організації підприємства, установи, організації, розповсюджується, зокрема, на випадки його звільнення у зв'язку із відмовою від продовження роботи внаслідок зміни істотних умов праці на підставі пункту 6 частини першої статті 36 КЗпП України

18 травня 2020 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 звернувся до суду із позовом до державного підприємства «Адміністрація морських портів України» (далі – ДП «АМПУ»), треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмету спору: Міністерство інфраструктури України, первинна профспілкова організація ДП

«АМПУ», голова ДП «АМПУ», про поновлення на роботі та виплату заробітної плати за час вимушеного прогулу.

Суд встановив, що позивач працював на посаді провідного юрисконсульта відділу організації процедур закупівель служби з організації закупівель та здійснення договірної роботи ДП «АМПУ».

З метою оптимізації управлінської діяльності апарату управління ДП «АМПУ», створення умов для підвищення продуктивності праці працівників апарату управління шляхом розміщення їх робочих місць у приміщеннях, закріплених за ДП «АМПУ», а також забезпечення економічного та раціонального використання матеріальних, фінансових ресурсів підприємства в січні 2015 року головою ДП «АМПУ» був прийнятий наказ «Про зміни в організації виробництва і праці та зміну істотних умов праці працівників», з яким позивач ознайомився під підпис в лютому 2015 року. На підставі вказаного наказу вирішено провести в апараті управління ДП «АМПУ» зміни в організації виробництва і праці шляхом переведення підрозділів та робочих місць працівників апарату управління служби організації закупівель та здійснення договірної роботи й інспектора з запобігання та протидії корупції, з одного міста в Україні до іншого.

Позивач є членом виборного профспілкового комітету первинної профспілкової організації ДП «АМПУ».

В березні 2015 року начальник служби управління персоналом ДП «АМПУ» направив на адресу ППО ДП «АМПУ» подання з проханням надати згоду на звільнення позивача із займаної посади з квітня 2015 року за пунктом б частини першої статті 36 КЗпП України.

Листом ППО ДП «АМПУ» повідомила роботодавця про те, що не надає згоди на звільнення позивача на підставі пункту б частини першої статті 36 КЗпП України, оскільки подання про надання згоди на звільнення працівника з роботи передувало закінченню встановленого трудовим законодавством двомісячного строку, протягом якого працівники мають право надати згоду або відмовитися від продовження роботи у зв'язку зі зміною істотних умов праці.

Наказом ДП «АМПУ» в квітні 2015 року позивача було звільнено із займаної посади за пунктом б частини першої статті 36 КЗпП України (у зв'язку із відмовою від продовження роботи внаслідок зміни істотних умов праці).

Рішенням районного суду у задоволенні позову відмовлено.

Рішенням апеляційного суду рішення районного суду скасовано та ухвалено нове рішення, яким позов задоволено частково. Поновлено позивача на посаді, стягнуто з відповідача на користь позивача середній заробіток за час вимушеного прогулу та відшкодовано матеріальну шкоду. У задоволенні решти позовних вимог відмовлено.

За результатами розгляду Верховний Суд судове рішення апеляційного суду залишив без змін і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Звільнення працівника на підставі пункту б частини першої статті 36 КЗпП України у зв'язку із його відмовою від продовження роботи у зв'язку із зміною істотних умов праці не можна відносити ні до звільнення працівника за його

ініціативою, ні до звільнення працівника за ініціативою роботодавця. Зазначена підстава припинення трудового договору є окремою самостійною підставою для припинення трудового договору, яка обумовлена відсутністю взаємного волевиявлення його сторін, недосягненням ними згоди щодо продовження дії трудового договору.

Передбачена частиною третьою статті 252 КЗпП України й частиною третьою статті 41 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» гарантія про обов'язкове отримання роботодавцем попередньої згоди виборного органу, а також вищого виборного органу первинної профспілкової організації на звільнення працівника, який є членом виборного органу первинної профспілкової організації підприємства, установи, організації, розповсюджується на випадки його звільнення на підставі пункту б частини першої статті 36 КЗпП України.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та ухвалюючи нове рішення про часткове задоволення позовних вимог, апеляційний суд під час нового розгляду справи, правильно зазначив, що звільнення члена виборного органу первинної профспілкової організації ДП «АМПУ» без попередньої згоди на це виборного органу первинної профспілкової організації профспілки та вищого органу цієї профспілки є порушенням вимог статті 252 КЗпП України, а підставою для звільнення працівника за пунктом б частини першої статті 36 КЗпП України є його відмова від продовження роботи в нових умовах праці після спливу двомісячного строку з часу ознайомлення з відповідним повідомленням, однак позивач у визначений законом двомісячний термін не відмовлявся від роботи в нових умовах праці. До того ж звільнення робітника, який є членом виборного профспілкового комітету первинної профспілкової організації ДП «АМПУ», відбулось з порушення частини третьої статті 252 КЗпП України й частини третьої статті 41 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності».

Постановою Верховного Суду від 18 травня 2020 року рішення Апеляційного суду міста Києва від 14 лютого 2017 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 18 травня 2020 року у справі № 761/11887/15-ц (провадження № 61-15506сво18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89578905>

2. Спори, що виникають із сімейних правовідносин

2.1. Позбавлення батьківських прав допускається лише тоді, коли змінити поведінку батьків у кращу сторону неможливо, і лише при наявності вини у діях батьків. Факт заперечення проти позову про позбавлення батьківських прав, подання апеляційної скарги свідчить про інтерес батька до дитини

06 травня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – Органі опіки та піклування Броварської міської ради Київської області, про позбавлення батьківських прав.

Суди встановили, що певний час сторони у справі проживали однією сім'єю без реєстрації шлюбу, в липні 2010 року народилась ОСОБА_3, батьком якої є відповідач. Малолітня дитина проживає разом з матір'ю.

Відповідно до висновку органу опіки та піклування про доцільність позбавлення батьківських прав відповідача стосовно малолітньої дитини, встановлено, що у 2010 році чоловік залишив сім'ю, жодного разу школу не відвідував, на батьківських зборах присутній не був, не бере участі у вихованні доньки. Під час співбесіди з малолітньою, остання розповіла, що проживає разом з мамою та старшим братом, батька давно не бачила, в гості до неї він не приходить, не телефонує, останній раз бачила батька протягом 10 хвили, коли вони з мамою випадково його зустріли у м. Києві, він пообіцяв приїхати в гості, але так і не приїхав.

Відповідно до довідки районного відділу державної виконавчої служби на примусовому виконанні у відділі перебуває виконавчий лист, виданий міськрайонним судом, про стягнення з відповідача на користь позивача аліментів на утримання доньки. Борг станом на вересень 2019 року становить 20 060,97 грн.

Задовольняючи позов, суд першої інстанції, з висновком якого погодився й апеляційний суд, виходив з його доведеності та обґрунтованості.

За результатами розгляду Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Підстави позбавлення батьківських прав передбачені частиною першою статті 164 СК України. Зокрема, пунктом 2 частини першої статті 164 СК України визначено, що мати, батько можуть бути позбавлені судом батьківських прав, якщо вона, він ухиляються від виконання своїх обов'язків щодо виховання дитини.

Ухилення батьків від виконання своїх обов'язків має місце, коли вони не піклуються про фізичний і духовний розвиток дитини, її навчання, підготовку до самостійного життя, зокрема: не забезпечують необхідного харчування, медичного догляду, лікування дитини, що негативно впливає на її фізичний розвиток як складову виховання; не спілкуються з дитиною в обсязі, необхідному для її нормального самоусвідомлення; не надають дитині доступу до культурних

та інших духовних цінностей; не сприяють засвоєнню нею загальновизнаних норм моралі; не виявляють інтересу до її внутрішнього світу; не створюють умов для отримання нею освіти. Зазначені фактори, як кожен окремо, так і в сукупності, можна розцінювати як ухилення від виховання дитини лише за умови винної поведінки батьків, свідомого нехтування ними своїми обов'язками.

Позбавлення батьківських прав є виключною мірою, яка тягне за собою серйозні правові наслідки як для батька (матері), так і для дитини (стаття 166 СК України).

Статтею 9 Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 року, ратифікованої постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 року № 789-XII, передбачено, що держави-учасниці поважають право дитини, яка розлучається з одним чи обома батьками, підтримувати на регулярній основі особисті відносини і прямі контакти з обома батьками, за винятком випадків, коли це суперечить найкращим інтересам дитини.

Зважаючи на те, що позбавлення батьківських прав є крайнім заходом, суд може у виняткових випадках у разі доведеності винної поведінки когось із батьків або їх обох з урахуванням її характеру, особи батька і матері, а також інших конкретних обставин справи відмовити в задоволенні позову про позбавлення цих прав. Таким чином, позбавлення батьківських прав допускається лише тоді, коли змінити поведінку батьків у кращу сторону неможливо, і лише у разі наявності вини у діях батьків. Питання сімейних відносин має ґрунтуватися на оцінці особистості заявника та його поведінки. Факт заперечення заявником проти позову про позбавлення його батьківських прав, подання відповідачем апеляційної скарги свідчить про його інтерес до дитини.

Ухвалюючи рішення про позбавлення відповідача батьківських прав, суди попередніх інстанцій не врахували, що позбавлення батьківських прав є крайнім заходом, необхідність застосування якого за обставинами цієї справи не доведено; належних та допустимих доказів ухилення відповідача від виконання своїх батьківських обов'язків, які могли б бути законною підставою для позбавлення його батьківських прав стосовно доньки, позивачем не надано.

За обставин недоведеності свідомого нехтування відповідачем своїми батьківськими обов'язками, а також враховуючи те, що батько дитини заперечує проти позбавлення батьківських прав, суди попередніх інстанцій дійшли помилкового висновку про наявність правових підстав для позбавлення його батьківських прав.

Постановою Верховного Суду від 06 травня 2020 року заочне рішення Дарницького районного суду міста Києва від 11 липня 2019 року та постанову Київського апеляційного суду від 19 грудня 2019 року скасовано, у задоволенні позову ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – Орган опіки та піклування Броварської міської ради Київської області, про позбавлення батьківських прав – відмовлено.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 травня 2020 року у справі № 753/2025/19 (провадження № 61-1344св20) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89209715#>

Аналогічний правовий висновок сформульовано у постанові Верховного Суду від 06 травня 2020 року у справі № 641/2867/17-ц (провадження № 61- 38660св18) <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89131002>

2.2. Надання малолітній дитині матеріальної допомоги у добровільному порядку не звільняє батька від його обов'язку утримувати дитину

27 травня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про розірвання шлюбу та про стягнення аліментів на утримання дитини.

Суди встановили, що між сторонами у справі з березня 2016 року зареєстровано шлюб. У шлюбі у сторін народилася дитина – донька ОСОБА_3.

Дитина проживає з матір'ю, в квартирі, яка належить позивачці на праві приватної власності, що була придбана нею до шлюбу, на підставі договору купівлі-продажу квартири в 2013 році.

Установлено, що з березня 2019 року позивачка працює порт'є з посадовим окладом у розмірі 4 212 грн на місяць, також отримує щомісячну допомогу на дитину.

Згідно з нотаріально посвідченим договором дарування в листопаді 2017 року відповідач подарував своїй доньці квартиру, в якій раніше разом (сім'єю) проживали сторони, після припинення спільного проживання квартира позивачкою передана в оренду з орендною платою 5 000 грн, які є власністю малолітньої дитини.

Суд апеляційної інстанції відмовив у задоволенні позовних вимог у частині стягнення аліментів на утримання дитини з підстав наявності у власності малолітньої дитини квартири, що була подарована їй відповідачем, а також у зв'язку з тим, що дохід дочки набагато перевищує дохід відповідача і повністю забезпечує її потреби.

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду не погодився з цим висновком, зазначивши таке.

Згідно з частинами першою та другою статті 190 СК України той із батьків, з ким проживає дитина, і той із батьків, хто проживає окремо від неї, з дозволу органу опіки та піклування можуть укласти договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно (житловий будинок, квартиру, земельну ділянку тощо). Такий договір нотаріально посвідчується. Право власності на нерухоме майно за таким договором виникає з моменту державної реєстрації цього права відповідно до закону. Якщо дитина досягла 14 років, вона бере участь в укладенні цього договору. Набувачем права власності на нерухоме майно є сама дитина або дитина і той із батьків, з ким вона

проживає, на праві спільної часткової власності на це майно. У разі укладення такого договору той із батьків, з ким проживає дитина, зобов'язується самостійно утримувати її.

Таким чином, положення зазначеної статті застосовуються виключно з метою припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно.

Водночас матеріали справи не містять належних та допустимих доказів того, що відповідач подарував квартиру своїй дитині в рахунок саме аліментних платежів або з метою припинення права на аліменти для дитини, та що між сторонами було укладено договір про припинення права на аліменти, що передбачено в статті 190 СК України.

Верховний Суд звернув увагу на те, що надання малолітній дитині матеріальної допомоги у добровільному порядку є правом і обов'язком батька та не звільняє його від обов'язку утримувати дитину. Крім того, квартира була подарована дитині під час сумісного проживання сторін разом із нею однією сім'єю.

Відповідно до статті 188 СК України батьки можуть бути звільнені від обов'язку утримувати дитину, якщо дохід дитини набагато перевищує дохід кожного з них і забезпечує повністю її потреби. Батьки можуть бути звільнені від обов'язку утримувати дитину тільки за рішенням суду. Якщо дитина перестала отримувати дохід або її дохід зменшився, заінтересована особа має право звернутися до суду з позовом про стягнення аліментів.

Разом з тим належних та допустимих доказів на підтвердження того, що дохід дитини набагато перевищує його дохід і повністю забезпечує потреби дочки, відповідач суду не надав.

За таких обставин, встановивши, що малолітня дитина проживає разом із матір'ю, суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про наявність правових підстав для стягнення з відповідача аліментів на її утримання.

Зважаючи на те, що рішення суду першої інстанції в частині позовних вимог про стягнення аліментів на утримання дитини відповідає вимогам закону і було скасоване судом апеляційної інстанції помилково, постанову останнього в частині відмови у задоволенні цієї вимоги Верховний Суд скасував та залишив у силі рішення суду першої інстанції.

Постановою Верховного Суду від 20 травня 2020 року постанову Черкаського апеляційного суду від 19 грудня 2019 року в частині відмови у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення аліментів на утримання дитини скасовано, рішення Якимівського районного суду Запорізької області від 26 березня 2019 року в частині стягнення з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 аліменти на утримання малолітньої ОСОБА_3, у розмірі 1/6 частки з усіх видів заробітку (доходу) щомісячно, але не менше 50 % прожиткового мінімуму на дитину відповідного віку, починаючи з 05 квітня 2019 року і до досягнення дитиною повноліття, залишено в силі, постанову Черкаського апеляційного суду від 19 грудня 2019 року в частині вирішення позовних вимог про стягнення

аліментів на утримання дружини до досягнення дитиною трьох років залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 травня 2020 року у справі № 712/4702/19 провадження № 61-929св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89509401>

3. Спори, що виникають з питань захисту права власності

3.1. Існування між сторонами договірних відносин виключає можливість витребування майна на підставі положень статей 387, 388 ЦК України

18 травня 2020 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом житлово-будівельного кооперативу «Машинобудівник» (далі – ЖБК «Машинобудівник») до ОСОБА_1 про витребування майна з чужого незаконного володіння та скасування державної реєстрації права власності на нерухоме майно.

Суд встановив, що згідно з витягом з протоколу позачергових зборів ЖБК «Машинобудівник» від 19 жовтня 2015 року відповідача прийнято до складу кооперативу з вступним внеском 100 000 грн. Того ж дня ЖБК «Машинобудівник» та ОСОБА_1 уклали договір на придбання загальної площі житла в порядку членства в кооперативі. Предметом вказаного договору є квартира. Згідно з пунктом 2.2 договору ціна квартири становить 189 538 грн, розрахунок виконується до 31 грудня 2015 року. Відповідно до пункту 5.1 договору, якщо член кооперативу не сплатив вартість квартири в передбачений термін (пункт 5.1), договір втрачає чинність.

Згідно з довідкою, виданою головою правління ЖБК «Машинобудівник», відповідач дійсно є членом ЖБК «Машинобудівник». Кошти за квартиру внесені в повному обсязі, заборгованості немає. Вказана довідка підписана головою правління.

Відповідно до інформації з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, реєстру прав власності на нерухоме майно, Державного реєстру іпотек, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна право власності на квартиру зареєстровано за відповідачем на підставі договору на придбання загальної площі житла в порядку членства в кооперативі.

Відповідно до наданих відповідачем квитанцій до прибуткового касового ордера ЖБК «Машинобудівник» від 20 жовтня 2015 року та 21 жовтня 2015 року відповідач вніс на оплату квартири згідно з вищезазначеним договором від 19 жовтня 2015 року 94 769,00 грн та 94 769,00 грн відповідно, а всього на суму 189 538,00 грн.

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог, суд першої інстанції, виходив із того, що право власності на спірну квартиру набуто відповідачем за договором

придбання загальної площі житла в порядку членства в кооперативі від 19 жовтня 2015 року, який не визнавався недійсним.

Постановою апеляційного суду рішення міськрайонного суду скасовано та ухвалено нове судове рішення про задоволення позову. Витребувано нерухоме майно – квартиру з чужого незаконного володіння та передано його на користь ЖБК «Машинобудівник». Скасовано державну реєстрацію права власності на нерухоме майно за відповідачем.

За результатами розгляду Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Відповідно до статті 41 Конституції України кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

Власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним (стаття 387 ЦК України).

Застосовуючи положення статті 387 ЦК України, суди повинні виходити з того, що власник має право витребувати своє майно від особи, яка незаконно, без відповідної правової підстави заволоділа ним і в якій майно фактично знаходиться та є індивідуально визначеним.

Вимога про витребування майна шляхом віндикації, застосовується до відносин речово-правового характеру, зокрема, якщо між власником і володільцем майна немає договірних відносин і майно перебуває у володільця не на підставі укладеного з власником правочину.

Установивши, що відповідач набув право власності на квартиру на підставі укладеного між ним та ЖБК «Машинобудівник» договору на придбання загальної площі житла в порядку членства в кооперативі, який не оспорений та недійсним не визнавався (стаття 204 ЦК України), суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку про відсутність правових підстав для застосування до спірних правовідносин положення статей 387, 388 ЦК України, у зв'язку із чим правильно відмовив у задоволенні позову.

Постановою Верховного Суду від 18 травня 2020 року постанову Апеляційного суду Київської області від 05 вересня 2018 року скасовано та залишено в силі рішення Фастівського міськрайонного суду Київської області від 17 травня 2018 року.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 18 травня 2020 року у справі № 381/3165/17 (провадження № 61-44458сво18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89578914>

4. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

4.1. Спадкоємець, який у встановленому законом порядку прийняв спадщину, є її власником з часу її відкриття, а документом для підтвердження права власності на спадкове майно є свідоцтво на спадщину, отримане в установленому законодавством порядку

Однією з обов'язкових умов для задоволення віндикаційного позову є встановлення під час розгляду спорів про витребування майна, зокрема й тієї обставини, чи перебувало спірне майно у володінні позивача, який указує на порушення своїх прав як власника, на підставах, визначених законодавством, та який на момент подання позову не є власником цього майна, однак вважає себе таким

20 травня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, треті особи: ОСОБА_3, приватний нотаріус Мукачівського міського нотаріального округу Закарпатської області Ковач Н. О., про витребування майна із чужого незаконного володіння, визнання договору дарування недійсним та скасування його державної реєстрації.

Суди встановили, що згідно зі свідоцтвом про право власності на житло від 10 лютого 1993 року, виданого на підставі рішення міської ради, співвласниками спірної квартири були: ОСОБА_4 та ОСОБА_5.

Позивач є дочкою ОСОБА_5, яка заповіла їй свою частку квартири, та рідною сестрою ОСОБА_4. Після смерті матері в 1999 році позивач подала заяву до нотаріальної контори про прийняття спадщини. В жовтні 2013 року позивач подала заяву до нотаріальної контори про прийняття спадщини, після померлого брата.

Вказані обставини встановлені в рішенні апеляційного суду від 20 жовтня 2006 року у справі № 303/6772/14-ц за позовом ОСОБА_6 до Мукачівської міської ради Закарпатської області про встановлення факту проживання однією сім'єю та визнання права власності на спадкове майно в порядку спадкування за законом.

Згідно з інформаційною довідкою з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно власником вказаної квартири на підставі договору дарування від 18 березня 2016 року, за яким ОСОБА_3 подарувала її своєму сину – ОСОБА_2, є останній, тому оформити правовстановлювальні документи на квартиру у порядку спадкування позивач не мала можливості.

Позивач вважала, що на момент відчуження спірної квартири ОСОБА_2 квартира належала їй і вибула з її володіння поза її волею.

Позивач просила суд витребувати у відповідача квартиру, визнати недійсним договір дарування від 18 березня 2016 року та скасувати його державну реєстрацію.

Постановою апеляційного суду рішення міськрайонного суду скасовано, у задоволенні позову відмовлено у зв'язку з тим, що позивач не є власником квартири. Нею вчинено певні дії щодо оформлення права власності на спадкове майно, однак спадщину належним чином не оформлено, свідоцтво про право власності вона не отримала. На цей момент спірна квартира належить ОСОБА_2 на підставі договору дарування від 18 березня 2016 року, укладеного з ОСОБА_3. При цьому питання про витребування майна за безвідплатним договором може порушити тільки його власник, тому підстав для витребування майна згідно зі статтею 388 ЦК України немає.

За результатами розгляду Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Незалежно від часу прийняття спадщини вона належить спадкоємцеві з часу відкриття спадщини (частина п'ята статті 1268 ЦК України).

Статтею 396 ЦК України встановлено, що особа, яка має речове право на чуже майно, має право на захист цього права відповідно до положень глави 29 ЦК України, в тому числі і на витребування цього майна від добросовісного набувача.

У спадкоємця, який у встановленому законом порядку прийняв спадщину, права володіння та користування спадковим майном виникають з часу відкриття спадщини. Такий спадкоємець може захищати свої порушені права володіння та користування спадковим майном відповідно до глави 29 ЦК України. Якщо у складі спадщини, яку прийняв спадкоємець, є нерухоме майно, право розпорядження нерухомим майном виникає в нього з моменту державної реєстрації цього майна (частина друга статті 1299 ЦК України). Спадкоємець, який прийняв у спадщину нерухоме майно, ще до його державної реєстрації має право витребувати це майно від його добросовісного набувача з підстав, передбачених статтею 388 ЦК України, зокрема у разі, якщо воно вибуло з володіння спадкодавця поза волею останнього.

Відсутність свідоцтва про право на спадщину не позбавляє спадкоємця права на спадщину (частина третя статті 1296 ЦК України).

Спадкоємець, який у встановленому законом порядку прийняв спадщину, є її власником з часу її відкриття, а документом для підтвердження права власності на спадкове майно є свідоцтво на спадщину, отримане в установленому законодавством порядку.

Проте відсутність реєстрації права власності відповідно до Закону України «Про реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» не зумовлює позбавлення особи прав користування та володіння належним їй на праві власності майном.

Судом встановлено, що після смерті матері позивача – ОСОБА_5, та брата позивача – ОСОБА_4, відкрилася спадщина на належне їм майно – квартиру, яке успадкувала позивач.

Отже, ОСОБА_1 звернувшись до нотаріальної контори із заявою про прийняття спадщини, стала власником квартири, тому має право володіти

та користуватися цим майном. Відсутність реєстрації права власності на зазначену квартиру зумовлює обмеження у праві розпорядження нею.

Крім того, рішенням апеляційного суду від 20 жовтня 2016 року у цивільній справі № 303/6772/14-ц за позовом ОСОБА_6 до Мукачівської міської ради Закарпатської області про встановлення факту проживання однією сім'єю та визнання права власності на спадкове майно в порядку спадкування за законом, апеляційну скаргу ОСОБА_1 було задоволено, рішення Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області від 10 грудня 2014 року скасовано. У задоволенні позову ОСОБА_6 відмовлено.

За змістом статті 388 ЦК України майно, яке вибуло з володіння власника на підставі рішення суду, ухваленого щодо цього майна, але надалі скасованого, вважається таким, що вибуло з володіння власника поза його волею.

Однією з обов'язкових умов для задоволення віндикаційного позову є встановлення під час розгляду спорів про витребування майна, зокрема й тієї обставини, чи перебувало спірне майно у володінні позивача, який указує на порушення своїх прав як власника, на підставах, визначених законодавством, та який на момент подання позову не є власником цього майна, однак вважає себе таким.

Постановою Верховного Суду від 20 травня 2020 року рішення Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області від 05 липня 2017 року та постанову Апеляційного суду Закарпатської області від 17 травня 2018 року скасовано, справу передано на новий розгляд до суду першої інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 20 травня 2020 року у справі № 303/6974/16-ц (провадження № 61-39511св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89508947>

5. Спори, що виникають із житлових правовідносин

5.1. Особа, яка була вселена до квартири на підставі ордеру, який є чинним, не оскаржений та не визнаний недійсним, має право звернутися до суду з позовними вимогами про усунення перешкод у користуванні спірною квартирою шляхом виселення особи, яка мешкає у ній без законних підстав

27 травня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – Іллічівська міська рада Одеської області, про виселення, скасування реєстрації та стягнення моральної шкоди.

Суди встановили, що Іллічівською міською радою Одеської області позивачу видано ордер на його вселення з родиною у складі трьох осіб до кімнати, житловою площею 14,8 кв. м, квартири у будинку для малосімейних. У зв'язку з відсутністю водовідведення та централізованого опалення він тимчасово

не проживав у ній, у подальшому до зазначеної квартири з порушенням вимог законодавства, без відповідного ордеру, вселився і був зареєстрований ОСОБА_2. Враховуючи викладене, ОСОБА_1 просив виселити ОСОБА_2 зі спірної квартири, стягнути з нього моральну шкоду та заборонити будь-яким чином перешкоджати йому та членам його родини у користуванні квартирою.

Відмовляючи у задоволенні позову, суд першої інстанції виходив із того, що ОСОБА_1 був відсутнім у спірній квартирі без поважних причин протягом 24 років, тому він підлягав визнанню таким, що втратив право користування квартирою з підстав, передбачених статтею 71 ЖК УРСР, отже, не підлягали захисту його вимоги, обґрунтовані правом користування вказаною квартирою.

Постановою апеляційного суду рішення міського суду скасовано, позов ОСОБА_1 задоволено частково, зобов'язано виселити ОСОБА_2 зі спірної квартири. Позовні вимоги ОСОБА_1 про заборону ОСОБА_2 будь-яким чином перешкоджати позивачу та членам його родини у користуванні спірною квартирою не підлягають задоволенню, оскільки члени родини з такими позовними вимогами не зверталися, а обраний спосіб захисту позивачем у такий спосіб є неконкретним та таким, що суперечить положенням статті 16 ЦК України.

Колегія суддів Касаційного цивільного суду погодилася з таким висновком суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Відповідно до частини третьої статті 116 ЖК УРСР осіб, які самоправно зайняли жиле приміщення, виселяють без надання їм іншого жилого приміщення.

Задовольняючи частково позовні вимоги ОСОБА_1, суд апеляційної інстанції на підставі належним чином оцінених доказів, поданих сторонами, дійшов обґрунтованого висновку про те, що ордер, виданий ОСОБА_1 на склад сім'ї із трьох осіб на право зайняття кімнати у квартирі, є чинним, не оскаржений та не визнаний недійсним. Матеріали справи не містять доказів визнання ОСОБА_5 або членів його сім'ї такими, що втратили право на користування приміщенням спірної квартири в судовому порядку, як і не містять доказів вселення ОСОБА_2 у спірну квартиру на законних підставах.

Такі обставини встановлені рішенням Апеляційного суду Одеської області від 30 липня 2015 року у справі № 501/6337/14-ц за позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1, ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7 в своїх інтересах та інтересах своїх дітей – ОСОБА_8, ОСОБА_9, ОСОБА_10 про визнання осіб такими, що втратили право користування житловим приміщенням.

Таким чином, позивач як особа, яка була вселена у спірну квартиру на законних підставах, обґрунтовано звернулася до суду з позовними вимогами про усунення перешкод у користуванні спірною квартирою шляхом виселення ОСОБА_2.

Доводи касаційної скарги про те, що при поданні позову позивач не зазначав статтю 116 ЖК УРСР як правову підставу виселення, тому суд апеляційної інстанції, застосувавши вказану норму, вийшов за межі позовних вимог, є необґрунтованими, оскільки згідно з принципом *jura novit curia* («суд знає закони») неправильна юридична кваліфікація позивачем і відповідачами

спірних правовідносин не звільняє суд від обов'язку застосувати для вирішення спору належні приписи юридичних норм.

Постановою Верховного Суду від 27 травня 2020 року постанову Апеляційного суду Одеської області від 31 травня 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 27 травня 2020 року у справі № 501/3431/15-ц (провадження № 61- 38235св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89762968>

6. Спори про захист честі, гідності та ділової репутації

6.1. Спростування даних, які містяться в повідомленні про підозру, у порядку цивільного судочинства є неприпустимим

06 травня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Генеральної прокуратури України про визнання недостовірною та спростування недостовірної інформації, захист честі, гідності та ділової репутації, відшкодування моральної шкоди.

Суди встановили, що Генеральною прокуратурою України на власному веб сайті у мережі Інтернет розміщено інформацію щодо вини позивача у розкраданні коштів ПАТ «КБ «ПІВДЕНКОМБАНК» та ПАТ «ТЕРРА БАНК». Вважаючи викладену інформацію недостовірною, негативною і такою, що порочить його честь та гідність, позивач просив зобов'язати Генеральну прокуратуру України спростувати недостовірну інформацію стосовно ОСОБА_1 у спосіб, ідентичний способу її поширення, не пізніше одного місяця з дня набрання рішенням суду законної сили шляхом опублікування в мережі Інтернет на сайті ІНФОРМАЦІЯ_4 під заголовком «ІНФОРМАЦІЯ_2», тим самим шрифтом, на тому самому місті шпальти, де містилася стаття, вступну та резолютивну частини цього рішення та стягнути з відповідача на користь ОСОБА_1 моральну шкоду у розмірі 1 (одна) гривня.

Задовольняючи частково позов, суд першої інстанції, з висновком якого погодився й апеляційний суд, виходив із того, що Генеральною прокуратурою України як компетентним державним органом було поширено у статті «Генпрокуратура розслідує факти розкрадання понад 4 млрд гривень, у результаті яких банки опинилися у стані неплатоспроможності» недостовірну інформацію стосовно позивача, яка не має статусу офіційної, не доведена належними доказами, зокрема, обвинувальним вироком суду чи судовими рішеннями, що є порушенням принципу презумпції невинуватості. Така інформація завдає шкоди немайновим правам ОСОБА_1, порочить його честь, гідність та ділову репутацію, а тому вона підлягає спростуванню у такий самий спосіб, яким вона була поширена. Крім того, у порушення частини четвертої статті 296 ЦК України було використано ім'я позивача.

За результатами розгляду Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив, що позивач є публічною особою, тому інформування Генеральною прокуратурою України про хід досудового розслідування кримінального провадження, що причетність позивача перевіряється, не суперечить Закону України «Про інформацію», Декларації про свободу політичних дебатів у засобах масової інформації, схваленої 12 лютого 2004 року на 872-му засіданні Комітету Міністрів Ради Європи.

Саме такою є інформація про кримінальні провадження, які розслідуються органами прокуратури України.

Визнаючи у порядку цивільного судочинства недостовірною поширену у публікації інформацію, яка є інформацією із підозри про злочин, суди не врахували, що обставини стосовно власності ОСОБА_1 та наявності у нього організаційно-розпорядчих та адміністративно-господарських обов'язків на посаді у ПАТ «КБ «ПІВДЕНКОМБАНК» впливають на наявність чи відсутність складу кримінального правопорушення в його діях і досліджуються під час досудового розслідування у кримінальному провадженні.

Спростування даних, які містяться в повідомленні про підозру, у порядку цивільного судочинства є неприпустимим.

Суди не звернули уваги на те, що оспорена інформація, викладена у повідомленні на офіційному веб порталі Генеральної прокуратури України, є не достовірною, відповідач повідомив лише про перебіг розслідування кримінального провадження і його результат, а не про винність позивача у вчиненні кримінальних правопорушень й ці обставини підлягають дослідженню у кримінальному провадженні.

Постановою Верховного Суду від 06 травня 2020 року рішення Печерського районного суду міста Києва від 11 вересня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду міста Києва від 14 листопада 2017 року скасовано, у задоволенні позову ОСОБА_1 до Генеральної прокуратури України про спростування недостовірної інформації, захист честі, гідності та ділової репутації, відшкодування моральної шкоди відмовлено.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 травня 2020 року у справі № 757/25649/17-ц (провадження № 61- 30201св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89180533>

7. Спори щодо надання дозволу на примусове виконання судових рішень іноземного суду на території України

7.1. Відсутність міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, не може бути перешкодою для визнання і надання дозволу на виконання на території України іноземного судового рішення, оскільки у такому випадку може застосовуватися принцип взаємності

06 травня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за клопотанням ОСОБА_1 про визнання та надання дозволу на примусове виконання на території України рішення іноземного суду.

Суди встановили, що за рішенням суду ОСОБА_1 визнано батьком ОСОБА_5.

Суддя суду з сімейних справ Тель-Авівського округу 40 Верет Шавіт-Фенкельштейн було виніс постанову про ратифікацію договору від 16 липня 2015 року, включно з договором від 10 червня 2013 року. Відповідно до вказаної постанови суду сторони погодили, що мати дитини – ОСОБА_2 має право проживати на території України або у будь-якій іншій країні, право на в'їзд до якої має громадянин Ізраїлю, за умови, що таке право не суперечить ізраїльському законодавству. У цьому разі мають законну силу такі положення: мати разом з дочкою – ОСОБА_5 щорічно відвідуватиме Ізраїль або будь-яку іншу країну, у якій мешкатиме батько на той момент часу, щонайменше 3 рази на рік, у певні дати; ОСОБА_1 має право щодня підтримувати зв'язок з дочкою за допомогою телефону або інших засобів зв'язку (персонального комп'ютера тощо), а мати – забезпечити можливість такого зв'язку між дочкою та батьком. Під час перебування ОСОБА_5 у батька витрати на її утримання повністю полягають на нього. Ураховуючи зазначене, ОСОБА_1 просив суд ратифікувати постанову від 20 липня 2015 року суду з сімейних справ Тель-Авівського округу 40 Верет Шавіт-Фенкельштейн про ратифікацію договору від 16 липня 2015 року, включно з договором від 10 червня 2013 року, надати дозвіл на примусове виконання на території України вищевказаної постанови у частині участі його у вільному спілкуванні з дочкою ОСОБА_5.

Постановою апеляційного суду ухвалу районного суду про задоволення клопотання скасовано, у задоволенні клопотання ОСОБА_1 про визнання та надання дозволу на примусове виконання на території України рішення іноземного суду відмовлено.

За результатами розгляду Касаційний цивільний суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

У частині першій статті 462 ЦПК України визначено дві правові підстави (умови), за яких рішення іноземного суду визнається та виконується в Україні: перша – наявність міжнародного договору, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України; друга – за принципом взаємності.

Враховуючи предметну сферу укладеного батьками дитини договору від 16 липня 2015 року, включно з договором від 10 червня 2013 року, ратифікованого постановою Суду з сімейних справ від 20 липня 2015 року, і беручи до уваги, що заявник є громадянином Ізраїлю, який просив надати дозвіл на примусове виконання на території України цієї постанови лише у частині його участі у вільному спілкуванні з дочкою ОСОБА_5, цей міжнародний сімейний спір підпадає під сферу дії Гаазької конвенції про батьківську відповідальність, право, що застосовується, визнання і виконання судових рішень та співробітництво у сфері батьківської відповідальності 1996 року. Оскільки зазначена Гаазька конвенція 1996 року ратифікована Україною, проте не є чинною для держави Ізраїль, тому її положення не можуть бути застосовані у цій справі.

Крім того, Україна та держава Ізраїль не мають будь-якого іншого міжнародного багатостороннього договору, який регулював би питання визнання і виконання судових рішень у цій категорії справ, і не мають також двостороннього договору про правову допомогу у цивільних і сімейних справах.

Відмовляючи у задоволенні клопотання ОСОБА_1 про визнання та надання дозволу на примусове виконання на території України рішення іноземного суду, суд апеляційної інстанції правильно зазначив, що між Україною та державною Ізраїль не укладено міжнародного договору про взаємне надання правової допомоги, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, щодо визнання та примусового виконання рішень судів держави Ізраїль на території України, проте, враховуючи частину першу статті 462 ЦПК України, відсутність міжнародного договору не може бути підставою для відмови у визнанні та виконанні іноземного судового рішення, оскільки у такому випадку застосовується принцип взаємності. Для правильного застосування принципу взаємності як умови для визнання і виконання іноземного судового рішення є важливими положеннями частини другої статті 462 ЦПК України: «У разі якщо визнання та виконання рішення іноземного суду залежить від принципу взаємності, вважається, що він існує, оскільки не доведено інше».

Положення Конвенції та вимог закону спростовують висновки суду апеляційної інстанції про те, що за відсутності укладеного міжнародного договору про взаємне надання правової допомоги, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, щодо визнання та примусового виконання рішень судів держави Ізраїль на території України у суду першої інстанції не було правових підстав для визнання на надання дозволу на примусове виконання указанного судового рішення, оскільки така підстава передбачена наведеною нормою статті 462 ЦПК України за принципом взаємності.

Постановою Верховного Суду від 06 травня 2020 року постанову Дніпровського апеляційного суду від 04 грудня 2018 року скасовано, ухвалу Амур-Нижньодніпровського районного суду м. Дніпропетровськ від 26 вересня 2018 року залишено в силі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 травня 2020 року у справі № 199/3311/18 (провадження № 61-1124св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89130822>

8. Спори, що виникають із загальних положень про договір (правочин)

8.1. Необхідною умовою для тлумачення правочину відповідно до статті 213 ЦК України є незрозумілі слова, поняття, терміни, які не дають змоги з'ясувати дійсні наміри сторін при підписанні договору

06 травня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом товариства з обмеженою відповідальністю «Агрофірма «Джулінка» (далі – ТОВ «Агрофірма «Джулінка») до ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7, ОСОБА_8, ОСОБА_9, ОСОБА_10, ОСОБА_11, ОСОБА_12, ОСОБА_13, ОСОБА_14, ОСОБА_15, ОСОБА_16, ОСОБА_17, ОСОБА_18 про тлумачення змісту правочину.

Суди встановили, що в липні 2007 року між позивачем та відповідачами було укладено договори оренди землі, відповідно до яких відповідачі надали, а позивач прийняло в строкове платне володіння і користування земельні ділянки сільськогосподарського призначення, які на підставі державних актів на право власності на землю належать відповідачам.

Відповідно до пунктів 8, 19, 41 вказаних договорів оренди землі їх укладено строком на п'ять років. Передача земельної ділянки орендарю здійснюється у п'ятиденний термін після державної реєстрації договорів за актом приймання-передачі. Сторони погодилися, що цей договір набирає чинності після підписання сторонами та його державної реєстрації.

Державну реєстрацію договорів оренди землі між сторонами у справі було проведено в жовтні 2007 року, листопаді 2007 року, лютому 2008. Оскільки сторонами було обумовлено, що договір набуває чинності з моменту його державної реєстрації, тому товариство вважало, що строк оренди мав закінчитися в жовтні 2012 року, листопаді 2012 року та лютому 2013 року.

У вересні 2009 року між сторонами у справі було укладено додаткову угоду, відповідно до якої було викладено пункт 8 договору оренди землі в такій редакції: «Договір укладено на 5 років з моменту підписання додаткової угоди». Державну реєстрацію цієї додаткової угоди було проведено в липні 2012 року.

ТОВ «Агрофірма «Джулінка» зазначало, що відповідачі обмежили користування орендованих ним земельних ділянок, мотивуючи це тим, що строк договорів оренди закінчився, незважаючи на те, що строк дії договору оренди п'ять років, який обчислюється з моменту державної реєстрації додаткових угод, тобто з липня 2012 року, унаслідок чого строк договору оренди мав закінчитися в липні 2017 року.

Ураховуючи викладене, ТОВ «Агрофірма «Джулінка» просило суд тлумачити пункт 8 договорів оренди землі (з урахуванням змін, внесених додатковими угодами), укладених між відповідачами та ТОВ «Агрофірма «Джулінка», таким чином, що п'ятирічний строк оренди починається з липня 2012 року та закінчується в липні 2017 року.

Рішенням районного суду, залишеним без змін ухвалою апеляційного суду, позов задоволено частково. Вирішено тлумачити пункт 8 договору оренди землі від липня 2007 року (з урахуванням змін, внесених додатковою угодою від вересня 2009 року, державну реєстрацію якої проведено в липні 2012 року), таким чином, що п'ятирічний строк оренди починається з липня 2012 року та закінчується в липні 2017 року. Рішення суду першої інстанції, з висновком якого погодився й суд апеляційної інстанції, мотивовано тим, що строк дії спірного договору оренди землі починається після набрання ним чинності, а не з моменту його укладення. Набрання договором чинності є моментом у часі, коли починають діяти права та обов'язки по договору, тобто коли договір (як підстава виникнення правовідносин та письмова форма, в якій зафіксовані умови договору) стає правовідносинами, на виникнення яких було спрямоване волевиявлення сторін. Оскільки спірні додаткові угоди набирають чинності з моменту їх державної реєстрації, а тому саме з того часу строк дії договору оренди продовжено на 5 років, тобто до липня 2017 року.

За результатами розгляду Касаційний цивільний суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Статтею 213 ЦК визначено суб'єктів тлумачення правочину та правила тлумачення правочину. Суб'єктом тлумачення правочину насамперед є його сторона (сторони). На вимогу однієї або обох сторін суд може постановити рішення про тлумачення змісту правочину (частина друга статті 213 ЦК України). Правила тлумачення правочину мають застосовуватися і в разі автентичного тлумачення правочину його сторонами, і в разі тлумачення правочину судом. Але якщо в разі автентичного тлумачення ця норма має рекомендаційний характер, то в разі випадку тлумачення змісту правочину судом застосування правил частин третьої, четвертої статті 213 ЦК є обов'язковим.

Відповідно до цих норм при тлумаченні змісту правочину беруться до уваги однакове для всього змісту правочину значення слів і понять, а також загальноприйняте у відповідній сфері відносин значення термінів. Якщо буквально значення слів і понять, а також загальноприйняте у відповідній сфері відносин значення термінів не дає можливості з'ясувати зміст окремих частин правочину, останній встановлюється порівнянням відповідної частини правочину зі змістом інших його частин, усім його змістом, намірами сторін. Якщо і в такий спосіб неможливо визначити справжню волю осіб, які вчинили правочин, до уваги беруться мета правочину, зміст попередніх переговорів, ustalена практика відносин між сторонами, звичаї ділового обороту, подальша поведінка сторін, текст типового договору та інші обставини, які мають істотне значення.

Згідно зі статтею 637 ЦК України тлумачення умов договору здійснюється відповідно до статті 213 цього Кодексу. У разі тлумачення умов договору можуть враховуватися також типові умови (типові договори), навіть якщо в договорі немає посилання на ці умови.

Зважаючи на те, що метою тлумачення правочину є з'ясування змісту його окремих частин, який становить права та обов'язки сторін, тлумачення слід розуміти як спосіб можливості виконання сторонами умов правочину.

Потреба у тлумаченні правочину виникає у зв'язку з неповнотою або недостатньою ясністю окремих його умов. Саме тому при тлумаченні правочину слід брати до уваги однакове для всього змісту правочину буквальне значення слів і понять, а також загальноприйнятне у відповідній сфері значення термінів, вжитих у правочині.

Задовольняючи позов, суди не звернули уваги на те, що необхідною умовою для тлумачення правочину відповідно до статті 213 ЦК України є незрозумілі слова, поняття терміни, які не дають змоги з'ясувати дійсні наміри сторін при підписанні договору, тоді як пункт 8 договорів оренди землі від липня 2007 року, із урахуванням змін до нього, викладено зрозуміло та послідовно. Крім того, звертаючись з позовними вимогами про тлумачення змісту договору, позивач фактично порушив питання щодо визначення судом законодавства, яким регулюються правовідносини, що склалися між сторонами договорів, та визначення строку дії договорів оренди землі.

Ураховуючи наведене, висновки судів попередніх інстанцій про наявність підстав для тлумачення змісту окремого пункту правочину є безпідставними.

Постановою Верховного Суду від 06 травня 2020 року рішення Бершадського районного суду Вінницької області від 09 серпня 2017 року та ухвалу Апеляційного суду Вінницької області від 01 листопада 2017 року в частині вирішення позовних вимог товариства з обмеженою відповідальністю «Агрофірма «Джулінка» до ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_8, ОСОБА_9, ОСОБА_10, ОСОБА_13, ОСОБА_17, ОСОБА_18 скасовано, у задоволенні позовних вимог товариства з обмеженою відповідальністю «Агрофірма «Джулінка» до ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_8, ОСОБА_9, ОСОБА_10, ОСОБА_13, ОСОБА_17, ОСОБА_18 про тлумачення змісту правочину відмовлено.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 травня 2020 року у справі № 126/746/17 (провадження № 61-27355св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89396545>

9. Спори щодо встановлення факту, що мають юридичне значення

9.1. Фактична відсутність відомостей про місце перебування особи, не є безумовною підставою для визнання її безвісно відсутньою та потребує додаткового доказування

06 травня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за заявою ОСОБА_1 про визнання фізичної особи безвісно відсутньою, заінтересовані особи: Управління праці та соціального захисту населення Солом'янської районної в м. Києві державної адміністрації, Державна прикордонна служба України.

Суди встановили, що ОСОБА_1 і ОСОБА_3 зареєстрували шлюб, від якого вони мають двох дітей. У 2008 році вони проживали у м. Києві, у квітні 2014 року її чоловік – ОСОБА_3 переїхав до м. Донецька. З серпня 2014 року будь-який зв'язок з ним було втрачено, вона намагалася встановити місце знаходження чоловіка, але пошуки були безрезультатними. З офіційною заявою до органів внутрішніх справ вона не зверталася, оскільки м. Донецьк знаходиться в зоні проведення антитерористичної операції, що унеможливлює фактичний пошук його на цій території. ОСОБА_1 просила суд визнати ОСОБА_3 безвісно відсутньою. Крім того, позивач зазначала, що визнання ОСОБА_3 безвісно відсутнім їй необхідно для отримання соціальної допомоги як одинокої матері чи призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника, а також для вільного пересування разом із сином за межі території України.

Відмовляючи у задоволенні заяви ОСОБА_1, суд першої інстанції, з висновком якого погодився й суд апеляційної інстанції, виходив із того, що останнім зареєстрованим місцем проживання ОСОБА_3 є квартира. Разом з тим заявник всупереч вимогам статей 10, 60 ЦПК України 2004 року не надав до суду належних і допустимих доказів відсутності відомостей про місце перебування ОСОБА_3 за вказаним місцем його постійного проживання протягом одного року, а факт відсутності спілкування ОСОБА_3 із заявником, дітьми і рідними, сам по собі не є доказом того, що ОСОБА_3 є безвісно відсутнім.

За результатами розгляду Верховний Суд судові рішення залишив без змін і прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Підставами для визнання фізичної особи безвісно відсутньою є сукупність юридичних фактів, тобто юридичний склад, до якого включаються: відсутність відомостей про перебування фізичної особи у місці її постійного проживання; відсутність відомостей про дійсне перебування особи і неможливість отримати такі відомості; сплив річного строку з дня одержання останніх відомостей про місце перебування фізичної або з дня, визначеного відповідно до частини другої статті 43 ЦК України; наявність у заявника правової зацікавленості у вирішенні питання про визнання особи безвісно відсутньою.

При визнанні особи безвісно відсутньою застосовується презумпція, що особа є живою, однак встановити її місце знаходження у цей час неможливо, причому вказана презумпція має спростовний характер.

Суд установив, що останнім місцем проживання ОСОБА_3 у розумінні частини першої статті 43 ЦК України є квартира.

З урахуванням вказаного, суди попередніх інстанцій обґрунтовано відмовили у задоволенні заяви ОСОБА_1, оскільки підставою для задоволення вимог про визнання особи безвісно відсутньою відповідно до статті 43 ЦК України є відсутність відомостей про місце її перебування протягом одного року саме у місці її постійного проживання, разом з тим доказів на підтвердження вказаних обставин заявник не надав, крім того, фактична відсутність відомостей про місце перебування ОСОБА_3 не є безумовною підставою для визнання його безвісно відсутнім.

Постановою Верховного Суду від 06 травня 2020 року рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 26 червня 2018 року та постанову Київського апеляційного суду від 13 листопада 2018 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 травня 2020 року у справі № 760/3112/16-ц (провадження № 61-48362св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89130783>

10. Спори, що виникають з питань у сфері нотаріальної діяльності

10.1. Боржник може оспорювати вчинений нотаріусом виконавчий напис як з підстав порушення нотаріусом процедури, так і з підстав неправомірності вимог стягувача (повністю чи у частині розміру заборгованості або спливу строків давності за вимогами в повному обсязі чи їх частині), з якими той звернувся до нотаріуса

06 травня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до публічного акціонерного товариства комерційний банк «ПриватБанк» (далі – ПАТ КБ «ПриватБанк»), треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору: приватний нотаріус Дніпровського міського нотаріального округу Бондар І. М., Мелітопольський міськрайонний відділ державної виконавчої служби Головного територіального управління юстиції у Запорізькій області, Управління з розвитку підприємництва, промисловості та захисту прав споживачів виконавчого комітету Мелітопольської міської ради Запорізької області, про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню.

Суди встановили, що 21 травня 2012 року між ЗАТ КБ «ПриватБанк», правонаступником якого є ПАТ КБ «ПриватБанк», і позивачем було укладено договір про відкриття картрахунку та обслуговування платіжної картки, за умовами

якого клієнт здійснює за допомогою карт операції по картрахункам, передбачені чинним законодавством України та у відповідності до Умов та правил надання банківських послуг, Правил користування платіжними картками, які є невід'ємною частиною цього договору.

Згідно з пунктом 1.1 додаткової угоди до договору від 21 травня 2012 року банк відкрив клієнту картковий рахунок і видав клієнту платіжну картку. Кредитний ліміт – у розмірі 20 000,00 грн. Строк дії кредитного ліміту відповідав строку дії картки – один рік.

29 лютого 2016 року за заявою ПАТ КБ «ПриватБанк» приватний нотаріус вчинив виконавчий напис про стягнення з позивача заборгованості за кредитним договором укладеним між нею та закритим акціонерним товариством комерційним банком «ПриватБанк» (далі – ЗАТ КБ «Приватбанк»), правонаступником якого є ПАТ КБ «ПриватБанк», у розмірі 184 990,40 грн, яка складалась із: заборгованості за кредитом, заборгованості за процентами за користування кредитом і штрафу, та витрати, пов'язані з вчиненням виконавчого напису у розмірі, а всього 186 690,40 грн. Строк, за який проводиться стягнення, – три роки вісім місяців десять днів.

Рішенням міськрайонного суду, яке залишене без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову відмовлено.

За результатами розгляду Касаційний цивільний суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Безспірність заборгованості чи іншої відповідальності боржника – це обов'язкова умова вчинення нотаріусом виконавчого напису (стаття 88 Закону України «Про нотаріат»).

Однак безспірність заборгованості чи іншої відповідальності боржника для нотаріуса підтверджується формальними ознаками – наданими стягувачем документами згідно з Переліком документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів нотаріусів.

Захист прав боржника у процесі вчинення нотаріусом виконавчого напису відбувається у спосіб, передбачений підпунктом 2.3 пункту 2 Глави 16 розділу II Порядку, – шляхом надіслання іпотекодержателем повідомлень – письмової вимоги про усунення порушень боржнику. Натомість нотаріус вирішує питання про вчинення виконавчого напису на підставі документів, наданих лише однією стороною, стягувачем, і не зобов'язаний запитувати та одержувати пояснення боржника з приводу заборгованості для підтвердження чи спростування її безспірності.

Таким чином, вчинення нотаріусом виконавчого напису відбувається за фактом подання стягувачем документів, які згідно із відповідним Переліком є підтвердженням безспірності заборгованості або іншої відповідальності боржника перед стягувачем.

Однак сам по собі цей факт (подання стягувачем відповідних документів нотаріусу) не свідчить про відсутність спору стосовно заборгованості як такого.

З огляду на наведене та з урахуванням статей 15, 16, 18 ЦК України, статей 50, 87, 88 Закону України «Про нотаріат» захист цивільних прав шляхом вчинення нотаріусом виконавчого напису полягає у тому, що нотаріус підтверджує наявне у стягувача право на стягнення грошових сум або витребування від боржника майна. Це право існує, поки суд не встановить зворотного.

Тобто боржник, який так само має право на захист свого цивільного права, в судовому порядку може оспорювати вчинений нотаріусом виконавчий напис: як з підстав порушення нотаріусом процедури вчинення виконавчого напису, так і з підстав неправомірності вимог стягувача (повністю чи у частині розміру заборгованості або спливу строків давності за вимогами в повному обсязі чи їх частині), з якими той звернувся до нотаріуса для вчинення виконавчого напису.

Тому суд при вирішенні спору про визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню, не повинен обмежуватися лише перевіркою додержання нотаріусом формальних процедур і факту подання стягувачем документів на підтвердження безспірної заборгованості боржника згідно з Переліком документів.

У справі, що переглядалась, в обґрунтування позову позивач посилалася, зокрема, на те, що вимоги ПАТ КБ «ПриватБанк», зазначені у заяві про вчинення виконавчого напису, неправомірні. Зокрема, позивач не погоджувалася з розміром процентів за користування кредитом, який зазначений у виконавчому написі нотаріуса як безспірна заборгованість, зі строком їх нарахування. Крім того, вказувала, що всупереч статті 87 Закону України «Про нотаріат», підпунктів 3.1, 3.4 Глави 16 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріус вчинив виконавчий напис, хоча з дня виникнення права вимоги минуло більше трьох років, такі доводи позивача щодо неправильного розрахунку розміру процентів за користування кредитом, який був поданий ПАТ КБ «ПриватБанк» нотаріусу для вчинення виконавчого напису, є важливими і такими, що можуть прямо вплинути на результат розгляду справи.

Вказане свідчить, що суди першої та апеляційної інстанцій неправильно застосували норми матеріального права, зокрема, статті 87, 88 Закону України «Про нотаріат» та відповідні їм норми Глави 16 розділу II Порядку вчинення нотаріальних дій у поєднанні зі статтями 15, 16, 18 ЦК України, статтею 50 Закону України «Про нотаріат», але не встановили фактичних обставин, від яких залежить правильне застосування цих норм та вирішення спору.

Постановою Верховного Суду від 06 травня 2020 року постанову Апеляційного суду Запорізької області від 17 травня 2018 року скасовано, справу передано на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 травня 2020 року у справі № 320/7932/16-ц (провадження № 61-38989св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89130785>

11. Спори щодо не договірних зобов'язань

11.1. [Грошові кошти, набуті на підставі рішення суду про стягнення середньої заробітної плати, яке згодом було скасовано, не підлягають поверненню відповідно до статті 1215 ЦК України](#)

06 травня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом Черкаського державного технологічного університету (далі – ЧДТУ) до ОСОБА_1 про повернення безпідставно набутого майна.

Суди встановили, що за рішенням районного суду на користь ОСОБА_1 з ЧДТУ стягнуто середній заробіток за час затримки виконання рішення суду про поновлення на роботі. Проте апеляційним судом це рішення скасовано, у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 до ЧДТУ відмовлено. Посилаючись на ці обставини, ЧДТУ просив суд стягнути з ОСОБА_1 безпідставно набуті грошові кошти.

Задовольняючи позов у частині стягнення безпідставно набутих грошових коштів, суди першої та апеляційної інстанцій виходили із того, що підставою для набуття ОСОБА_1 права на грошові кошти було рішення районного суду, яке скасовано, тому підстава отримання вказаних коштів відпала.

За результатами розгляду Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, до спірних відносин застосував норми статті 1212 ЦК України, відповідно до якої зобов'язання з повернення безпідставного набуття, збереження майна виникають за наявності трьох умов: а) набуття або збереження майна; б) набуття або збереження за рахунок іншої особи; в) відсутність правової підстави для набуття або збереження майна.

Відсутність правової підстави означає, що набувач збагатився за рахунок потерпілого поза підставою, передбаченою законом, іншими правовими актами чи правочином.

Набуття чи збереження майна буде безпідставним не тільки за умови відсутності відповідної підстави з самого початку при набутті майна, а й тоді, коли первісно така підстава була, але у подальшому відпала.

Разом із тим у статті 1215 ЦК України передбачено загальне правило, коли набуте особою без достатньої правової підстави майно за рахунок іншої особи не підлягає поверненню.

Згідно з частиною першою зазначеної статті не підлягає поверненню заробітна плата і платежі, що прирівнюються до неї, пенсії, допомоги, стипендії, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, аліменти та інші грошові суми, надані фізичній особі як засіб до існування,

якщо їх виплата проведена фізичною або юридичною особою добровільно, за відсутності рахункової помилки з її боку і недобросовісності з боку набувача.

Тлумачення статті 1215 ЦК України свідчить, що законодавцем передбачені два винятки із цього правила: по-перше, якщо виплата відповідних грошових сум є результатом рахункової помилки особи, яка проводила таку виплату; по-друге, у разі недобросовісності набувача такої виплати. При цьому правильність здійснених розрахунків, за якими була проведена виплата, а також добросовісність набувача презюмуються, і відповідно тягар доказування наявності рахункової помилки та недобросовісності набувача покладається на платника відповідних грошових сум.

Вказаний висновок міститься у постанові Верховного Суду України від 02 липня 2014 року у справі № 6-91цс14 та у постанові Великої Палати Верховного Суду від 16 січня 2019 року у справі № 753/15556/15-ц (провадження № 14-445цс18).

Доказів про набуття ОСОБА_1 грошових коштів у результаті рахункової помилки позивача матеріали справи не містять, на такі обставини сторони не посилаються.

Суди першої та апеляційної інстанцій вказаного не врахували та, задовольняючи позовні вимоги ЧДТУ, помилково вважали, що наявні передбачені цивільним законодавством підстави для повернення грошових коштів на підставі вимог статті 1212 ЦК України.

Незважаючи на те, що апеляційним судом рішення районного суду скасовано і у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 до ЧДТУ про стягнення середнього заробітку за час виконання рішення суду відмовлено, проте на підставі вимог статті 1215 ЦК України ці кошти поверненню не підлягають.

Постановою Верховного Суду від 06 травня 2020 року рішення Придніпровського районного суду м. Черкаси від 04 березня 2019 року у не змінній при апеляційному перегляді частині та постанову Черкаського апеляційного суду від 27 серпня 2019 року скасовано, у задоволенні позову Черкаського державного технологічного університету до ОСОБА_1 про повернення безпідставно набутого майна відмовлено.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 травня 2020 року у справі № 711/3248/18 (провадження № 61- 17614св19) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89316274>

12. Питання процесуального права

12.1. Процесуальним законодавством передбачено спеціальний порядок розгляду справ за заявами про визнання втраченого векселя недійсним та відновлення прав на втрачений вексель. Ухвала про залишення без розгляду заяви про визнання недійсним і про відновлення прав на втрачений вексель постановляється в тому разі, якщо особа, яка є держателем втраченого векселя, подасть заяву про це до суду. Наслідком подання заяви держателем втраченого векселя є не лише залишення без розгляду заяви про визнання недійсним і про відновлення прав на втрачений вексель, але й встановлення судом строку для пред'явлення позову заявником в загальному порядку до держателя векселя про їх витребування

20 травня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження справу за заявою Сільськогосподарського виробничого кооперативу «Перший національний виробничий кооператив» (далі – СВК «Перший національний виробничий кооператив») про визнання втрачених векселів недійсними та відновлення прав на втрачені векселі, заінтересовані особи: Дочірнє підприємство «Старокостянтинівський молочний завод» (далі – ДП «Старокостянтинівський молочний завод»), компанія «Дейрі трейдінг корпорейшн».

Суди встановили, що 12 серпня 2016 року між СВК «Перший національний виробничий кооператив» та ДП «Старокостянтинівський молочний завод» було укладено договір поставки молока.

На виконання умов договору та на підставі додаткової угоди, згідно з акта прийому-передачі векселя (векселів) з серпня 2017 року векседавець (ДП «Старокостянтинівський молочний завод») передав у власність векселеотримувача (СВК «Перший національний виробничий кооператив»), який прийняв як оплату, прості векселі номіналом 1 000 000 грн в кількості 12 штук на загальну суму 12 000 000 грн.

Надалі векселеотримувач передав всі векселі на безоплатне зберігання компанії «Дейрі трейдінг корпорейшн». В лютому 2018 року СВК «Перший національний виробничий кооператив» направив до компанії «Дейрі трейдінг корпорейшн» вимогу щодо повернення векселів в строк до 05 березня 2018 року, однак у вказаний строк векселі не було повернено.

СВК «Перший національний виробничий кооператив» зверталось до управління поліції із заявою щодо вчинення шахрайських дій стосовно заволодіння вищевказаними векселями, просило визнати недійсним втрачені векселі; відновити права СВК «Перший національний виробничий кооператив» на втрачені векселі шляхом спонукання ДП «Старокостянтинівський молочний завод» видати аналогічні прості векселі на вказану суму взамін простих векселів, що визнані недійсними.

21 березня 2019 року представник ДП «Старокостянтинівський молочний завод» подав заяву про залишення заяви СВК «Перший національний виробничий кооператив» без розгляду в зв'язку з наявністю спору про право між СВК «Перший національний виробничий кооператив» та ДП «Старокостянтинівський молочний завод» і компанією «Дейрі трейдінг корпорейшн», який підлягає вирішенню в порядку позовного провадження.

Ухвалою районного суду заяву залишено без розгляду, суд першої інстанції виходив з наявності спору про право (частина шоста статті 294 ЦПК України).

Постановою апеляційного суду ухвалу районного суду скасовано, справу направлено для продовження розгляду до суду першої інстанції.

За результатами розгляду Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Відповідно до пункту 6 частини другої статті 293 ЦПК України суд розглядає в порядку окремого провадження справи про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі.

На підставі частини шостої статті 294 цього Кодексу, якщо під час розгляду справи в порядку окремого провадження виникає спір про право, який вирішується в порядку позовного провадження, суд залишає заяву без розгляду і роз'яснює заінтересованим особам, що вони мають право подати позов на загальних підставах.

Згідно з главою 7 розділу IV ЦПК України суди розглядають справи про відновлення прав на втрачені цінні папери на пред'явника та векселі в окремому провадженні (статті 320–328 Кодексу).

За змістом частини першої статті 320 ЦПК України особа, яка втратила цінний папір на пред'явника або вексель, може звернутися до суду із заявою про визнання їх недійсними і про відновлення її прав на втрачений цінний папір.

Згідно зі статтею 324 ЦПК України держатель втраченого цінного папера на пред'явника або векселя повинен у встановлений строк подати до суду, який постановив ухвалу, разом з цінним папером на пред'явника або векселем заяву про те, що він є його держателем.

У частинах першій – третій статті 325 цього Кодексу визначено, що, якщо держатель втраченого цінного папера на пред'явника або векселя подасть заяву до суду, то суд постановляє ухвалу про залишення заяви про визнання втраченого цінного папера на пред'явника або векселя недійсним і відновлення прав на нього без розгляду та встановлює строк для пред'явлення заявником позову в загальному порядку до держателя цього цінного папера на пред'явника або векселя про їх витребування.

Тлумачення вказаних норм права дає підстави для висновку, що цивільним процесуальним законодавством передбачено спеціальний порядок розгляду справ за заявами про визнання втраченого векселя недійсним та відновлення прав на втрачений вексель. Ухвала про залишення без розгляду заяви про визнання недійсним і про відновлення прав на втрачений вексель постановляється, якщо особа, яка є держателем втраченого векселя, подасть заяву про це до суду.

Наслідком подання заяви держателем втраченого векселя є не лише залишення без розгляду заяви про визнання недійсним і про відновлення прав на втрачений вексель, але й встановлення судом строку для пред'явлення позову заявником в загальному порядку до держателя векселя про їх витребування.

З огляду на зазначене Верховний Суд визнав обґрунтованим висновок суду апеляційної інстанції про скасування ухвали суду першої інстанції та направлення справи для продовження розгляду до суду першої інстанції.

Постановою Верховного Суду від 20 травня 2020 року постанову Київського апеляційного суду від 04 вересня 2019 року залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 20 травня 2020 року у справі № 757/355571/18-ц (провадження № 61-18196св19) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89426404>

12.2. У спорах про оспорювання батьківства у разі ухилення сторони від участі в експертизі або від подання необхідних матеріалів, документів тощо, що унеможлиблює її проведення, суд відповідно до статті 146 ЦПК України може визнати факт, для з'ясування якого її було призначено, або відмовити в його визнанні (залежно від того, хто зі сторін ухиляється, а також яке значення має для них ця експертиза)

06 травня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – Жовтневий відділ реєстрації актів цивільного стану Дніпропетровського міського управління юстиції, про оспорювання батьківства, зобов'язання вчинити певні дії.

Суди встановили, що у свідоцтві про народження дитини – ОСОБА_6 позивач записаний, як батько дитини.

Відповідно до свідоцтва про встановлення батьківства та акта про встановлення батьківства від 01 жовтня 1998 року, складеного на підставі спільної заяви батьків, позивач визнаний батьком дитини.

З 20 жовтня 1998 року фактичні сімейні стосунки сторін не склалися, вони перестали проживати разом.

Апеляційним судом у цій справі призначено судово-генетичну експертизу, на вирішення якої поставлено питання чи є позивач біологічним батьком дитини. Експертиза проведена не була у зв'язку із неявкою відповідачки разом із дитиною на експертизу.

Районний суд, з яким погодився суд апеляційної інстанції, відмовив у задоволенні позову про оспорювання батьківства.

Судові рішення мотивовані тим, що позивач не спростував факту свого батьківства стосовно дитини, цей факт також встановлений судовим рішенням про стягнення аліментів з позивача, а тому не підлягає доказуванню. На момент

подання заяви про встановлення батьківства позивач достеменно знав, що він не є батьком дитини, проте дав згоду на те, щоб його записали її батьком.

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду скасував судові рішення та передав справу на новий розгляд до апеляційного суду з огляду на таке.

Відповідно до статті 56 Кодексу про шлюб та сім'ю України (на час спірних правовідносин) особа, записана батьком дитини за її заявою або за спільною заявою з матір'ю дитини, не має права оспорювати батьківство, якщо на момент подачі заяви їй було відомо, що вона фактично не є батьком цієї дитини.

Європейський суд з прав людини зауважив, що «на сьогодні ДНК-тест є єдиним науковим методом точного встановлення батьківства стосовно конкретної дитини; його доказова цінність суттєво переважає будь-який інший доказ, наданий сторонами, з метою підтвердити або спростувати факт оспорюваного батьківства» (рішення від 07 травня 2009 року у справі «Калачова проти Російської Федерації», заява № 3451/05, § 34).

Відмовляючи в задоволенні позову, суд виходив із положень статті 56 КпШС України та поклав в основу свого рішення взаємосуперечливі показання сторін, зокрема і відповідача, щодо обізнаності позивача щодо того, що він не є батьком дитини на момент її реєстрації. При цьому суд не врахував того факту, що позивач міг достовірно знати про своє батьківство стосовно дитини лише після проведення та ознайомлення з висновками молекулярно-генетичної експертизи ДНК, від проведення якої відповідачка ухилилася.

Питання щодо походження дитини суд вирішує на підставі будь-яких доказів про це. А висновки експертизи, у тому числі судово-генетичної, необхідно було оцінювати з урахуванням положень статті 212 ЦПК України (на час розгляду), згідно з якою жоден доказ не має для суду наперед установленого значення, він оцінює докази в їх сукупності, а результати оцінки відображає в рішенні з наведенням мотивів їх прийняття чи відхилення. У разі коли ухилення сторони у справі зазначеної категорії від участі в експертизі або від подання необхідних матеріалів, документів тощо унеможлиблює її проведення, суд відповідно до статті 146 ЦПК України може визнати факт, для з'ясування якого її було призначено, або відмовити в його визнанні (залежно від того, хто зі сторін ухиляється, а також яке значення має для них ця експертиза).

Суд апеляційної інстанції, встановивши, що причиною непроведення експертизи є неявка на експертизу відповідачки разом із дитиною, всупереч вимогам процесуального закону не надав цим обставинам, а також відповідним доводам позивача, належної правової оцінки. При цьому суд не встановив, чи були у відповідачки умисні дії, оскільки матеріали справи не містять доказів належного її повідомлення про час та місце відбору біологічних зразків з метою проведення вказаної експертизи.

Постановою Верховного Суду від 06 травня 2020 року постанову Апеляційного суду Дніпропетровської області від 22 лютого 2018 року скасовано, справу передано на новий розгляд до апеляційного суду.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 06 травня 2020 року у справі № 201/11183/16-ц (провадження № 61-23601св18) можна ознайомитися за посиланням <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89130842>

12.3. Апеляційний суд не має права скасовувати рішення суду першої інстанції у тій частині, в якій воно не оскаржувалося, оскільки порушуються права осіб, які не подавали апеляційну скаргу

20 травня 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4, третя особа – Івано-Франківська міська рада, про визнання осіб такими, що втратили право користування житловим приміщенням та зняття з реєстраційного обліку.

Суди встановили, що сторони у справі вселились до квартири на підставі ордеру на житлову площу в гуртожитку, який видано ОСОБА_3. Відповідно до довідки про склад сім'ї у спірній квартирі, окрім позивачки та інших членів її сім'ї, також зареєстровані ОСОБА_2, ОСОБА_3 та ОСОБА_4. Факт реєстрації відповідачів у цій квартирі, яка перебуває у комунальній власності міста, підтверджується також довідками Управління державної міграційної служби.

Частково задовольняючи позовні вимоги ОСОБА_1, суд першої інстанції зазначив, що відповідачі без поважних причин не проживали у квартирі, не несли витрати з утримання житла, а тому наявні підстави для визнання їх такими, що втратили право користування житловим приміщенням. При цьому суд вказав, що визнання особи такою, що втратила право користування житловим приміщенням, є підставою дня зняття цієї особи з реєстрації, тому додатково зобов'язувати уповноважений на це орган знімати особу з реєстрації є передчасним.

Постановою апеляційного суду заочне рішення міського суду скасовано, у задоволенні позову відмовлено у зв'язку із відсутністю доказів непроживання відповідачів у спірному житловому приміщенні більше шести місяців без поважних причин, що є обов'язковою умовою для визнання їх такими, що втратили право на житло відповідно до вимог статті 71 ЖК Української РСР.

За результатами розгляду Верховний Суд прийняв постанову, в якій зазначив таке.

Згідно зі статтею 9 ЖК Української РСР ніхто не може бути виселений із займаного жилого приміщення або обмежений у праві користування жилим приміщенням інакше як з підстав і в порядку, передбачених законом.

Відповідно до статті 71 ЖК Української РСР при тимчасовій відсутності наймача або членів його сім'ї за ними зберігається жила приміщення протягом шести місяців. Якщо наймач або члени його сім'ї були відсутні з поважних причин понад шість місяців, цей строк за заявою відсутнього може бути продовжено наймодавцем, а в разі спору – судом.

Жиле приміщення зберігається за тимчасово відсутнім наймачем або членами його сім'ї понад шість місяців у випадках: тимчасового виїзду з постійного місця проживання за умовами і характером роботи або у зв'язку з навчанням (учні, студенти, стажисти, аспіранти тощо), у тому числі за кордоном, – протягом усього часу виконання цієї роботи або навчання. У випадках, передбачених пунктами 1–7 цієї статті, право користування жилим приміщенням зберігається за відсутнім протягом шести місяців з дня закінчення строку, зазначеного у відповідному пункті.

Згідно зі статтею 72 ЖК Української РСР визнання особи такою, що втратила право користування жилим приміщенням внаслідок відсутності цієї особи понад встановлені строки, провадиться в судовому порядку.

У справі, яка переглядалась, суд апеляційної інстанції, скасовуючи рішення суду першої інстанції та відмовляючи позивачу у задоволенні позову, виходив з того, що у суді першої інстанції справа розглядалась без участі відповідачів, які були позбавлені права подати власні пояснення та заперечення по суті позовних вимог, оскільки суд першої інстанції визнав відповідачів такими, що втратили право на користування житловою площею у квартирі. Однак апеляційну скаргу на заочне рішення міського суду було подано лише ОСОБА_2, яка діяла в своїх інтересах, повноважень на представництво інтересів інших відповідачів вона не мала.

Суд апеляційної інстанції вийшов за межі своїх повноважень та скасував рішення суду першої інстанції у тій частині, яка не оскаржувалася, і щодо прав відповідачів, які не подавали апеляційні скарги.

Посилання апеляційного суду на положення частини четвертої статті 367 ЦПК України про підстави виходу за межі доводів і вимог апеляційної скарги є помилковими, оскільки ця норма права стосується виходу за межі доводів і вимог апеляційної скарги лише в інтересах особи, яка подала апеляційну скаргу. Інакше порушується принцип диспозитивності цивільного судочинства. Адже у такому разі порушуються права осіб, які не подавали апеляційну скаргу і не вимагали скасування рішення суду, напевне погодившись з ним. Крім того, апеляційним судом враховано доводи апелянта щодо місця проживання та роботи відповідачів, а також його бажання користуватися спірним житлом, у чому вчиняються перешкоди з боку позивача.

Висновки суду апеляційної інстанції ґрунтувалися виключно на усних поясненнях скаржника, який належних доказів на підтвердження власних доводів суду не надав, що є порушенням вимог статті 382 ЦПК України щодо змісту постанови суду апеляційної інстанції.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції, суд апеляційної інстанції вказав також на те, що позивач не надав доказів відсутності відповідачів у спірному житловому приміщенні та непроживання у ньому більше шести місяців без поважних причин. Однак у мотивувальній частині оскаржуваної постанови апеляційний суд не надав оцінку показанням свідків, іншим доказам, наданим суду першої інстанції, хоча вказані докази були досліджені судом першої інстанції.

Постановою Верховного Суду від 20 травня 2020 року постанову Апеляційного суду Івано-Франківської області від 22 лютого 2018 року скасовано, справу передано на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 20 травня 2020 року у справі № 344/1044/16-ц (провадження № 61-21248 св18) можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/89509018>

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. Рішення, внесені до ЄДРСР, за травень 2020 року / упоряд. правове управління (IV) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду. Київ, 2020. 44 стор.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua